

provincie :: Utrecht

Mosflora van het Essenhakhout in het NATURA 2000-gebied Kolland & Overlangbroek

Samen maken we Utrecht mooier

Mosflora van het Essenhakhout in het NATURA 2000-gebied Kolland & Overlangbroek

**Henk Greven
m.m.v. Emma van den Dool**

**Provincie Utrecht
Afdeling Groen
oktober 2008**

Inleiding

“Het Natura 2000-gebied Kolland en Overlangbroek is van belang voor essenhakhoutbossen met bijzondere epifytische en terrestrische mosbegroeiingen (habitattypen H91E0B vochtige alluviale bossen). Onduidelijk is of voor behoud van oppervlakte en kwaliteit van betreffende essenhakhoutbossen knelpunten ten aanzien van verdroging en verzuring door ontwatering en grondwateronttrekking spelen. Noodzaak en prioriteit van maatregelen moet daarom met nadere analyse worden vastgesteld”. Aldus de knelpunten- en kansanalyse welke in opdracht van LNV is opgesteld, augustus 2007.

De landgoederen Kolland en Overlangbroek zijn, behalve Natura 2000-gebied, door de Provincie Utrecht als Topgebied voor de ‘Aanpak Verdrogingsbestrijding’ aangegeven. Vanuit dat project is de vraag naar voren gekomen wat nu de meest gunstige randvoorwaarden, inclusief abiotische condities, zijn voor een optimale ontwikkeling van de specifieke mosflora.

Daartoe is in maart 2008 in opdracht van de Provincie Utrecht een detailkartering van het, voor essenhakhout zo specifieke, Touwtjesmosgezelschap **Anomodon-Isothecietum** uitgevoerd. Hierbij zijn niet alleen de groeiplaatsen genoteerd maar ook waar dit gezelschap optimaal dan wel suboptimaal voorkomt.

Bovendien is een typering gegeven van de beheerstoestand van het essenhakhout, gezien vanuit het oogpunt van gunstige randvoorwaarden voor de mosflora.

Daartoe is het essenhakhout van Kolland opgedeeld in 4 deelgebieden en dat van Overlangbroek in 16 deelgebieden.

Naast deze inventarisatie is door de Provincie Utrecht ook een gedetailleerde hydrologische studie uitbesteed, zodat de uitkomsten van beide onderzoeken met elkaar gecorreleerd kunnen worden ter opheldering van de hydrologische randvoorwaarden. Op deze correlatie wordt in dit rapport niet nader ingegaan.

Het veldonderzoek is door Dr. H.C. Greven uitgevoerd in de periode van 17 maart tot 27 maart 2008.

Voor de bepaling van de kwaliteit van het Touwtjesmosgezelschap is specifiek geïnventariseerd op de aanwezigheid van:

❖ **Kensoorten van het gezelschap:**

Groot touwtjesmos
Anomodon viticulosus

Rechtpalmjesmos
Isoetecium alopecuroides

Glad kringmos
Neckera complanata

Spatelmos
Homalia trichomanoides

❖ **Differentiërende soorten (onderscheidend t.o.v. andere mosgezelschappen):**

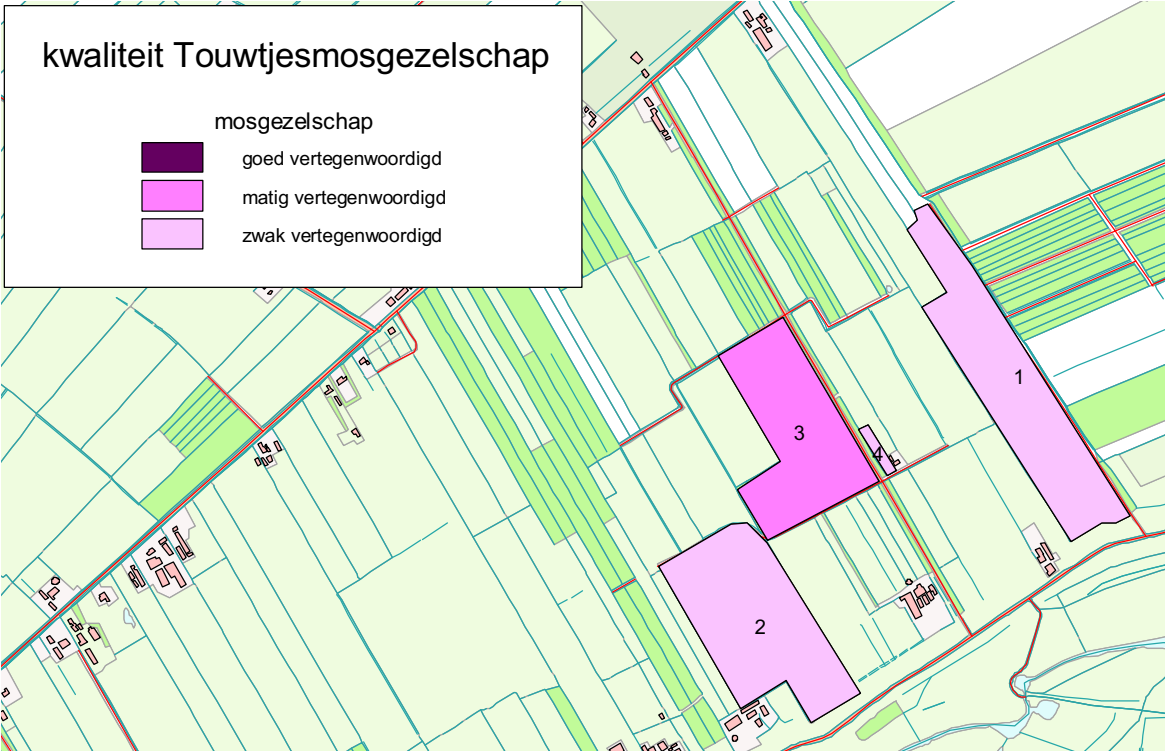
Schijfjesmos - *Radula complanata*,
Bleek boomvorkje - *Metzgeria furcata*,
Penseel-dikkopmos, - *Brachythecium populeum*,
Geplooid snavelmos - *Eurhynchium striatum* en
Gewoon iepenmos - *Zygodon viridissimus*.

❖ **Begeleidende soorten:**

Struikmos - Thamnobryum alopecuroides,
Zijdemos - Homalothecium sericeum,
Gewoon pelsmos - Porella platyphylla,
Groot platmos - Plagiothecium nemorale en
Spits boogsterrenmos - Plagiomnium cuspidatum

De Rode lijstsoorten zijn in **vet weergegeven**.

Kolland – resultaten kartering Touwtjesmosgezelschap en beheerssituatie.

Bespreking per perceel

Zie voor de perceelnummering de kaart Kwaliteit Touwtjesmosgezelschap.

Perceel 1

Een langgerekt perceel dat ooit een goed, gemengd essen(elzen)hakhout moet zijn geweest. Anno 2008 is er haast niet doorheen te lopen vanwege braam, sleedoorn, grassen en russen. In de loop der tijden zijn veel stoven afgestorven en niet vervangen met als gevolg veel open plaatsen die zijn ingenomen door opslag. Het hakhout is enige jaren geleden afgezet en de staken zijn in rijen gedumpt in greppels op het perceel. De nog resterende stoven zijn klein en worden in het voorjaar overgroeid door opslag waardoor het Touwtjesmosgezelschap slechts fragmentarisch aanwezig is.

Perceel 2

Op dit perceel was vijf jaar geleden Glad kringmos (*Neckera complanata*) gevonden. Het perceel is twee jaar geleden afgezet. De foto hiernaast laat zien dat dit perceel er momenteel slecht bij staat. De helft van de ooit aangeplante stoven is in de loop der jaren verdwenen, oorzaak: geen onderhoud en daardoor massale opslag van grassen, schijngrassen, braam en sleedoorn.

In het meest noordelijk deel is vrijwel alles overgroeid met braam.
Het perceel is een goede broedplaats voor vogels maar bryologisch stelt het weinig voor. Het Touwtjesmosgezelschap (*Anomodonto-Isothecietum*) is hier niet of nauwelijks aanwezig.

Perceel 3

Het zuidelijk deel van dit perceel is vergelijkbaar met perceel 2. Een deel is recent afgezet en ziet er wat beter uit. Op het niet afgezette deel wel vrij veel grote stoven, met o.a. Gewoon thujamos (*Thuidium tamariscinum*) en geen of nauwelijks opslag.

Toch ook hier geen goed ontwikkeld Touwtjesmosgezelschap (*Anomodonto-Isothecietum*).
Het perceel is rijk aan bosanemonen. Dit is wel het enige serieuze perceel essenhakhout op Kolland, qua grootte, kwaliteit en qua plantdichtheid van stoven. Ze moeten wel hoognodig worden afgezet.

Halverwege (op coördinaat 157.854 / 445.187) wordt het perceel door opslag ondoordringbaar.

Dit is een typisch voorbeeld van suboptimaal essenhakhout, zowel ten aanzien van het beheer als de samenstelling van de mosflora. Het beste deel is het noordwestelijke.

Hiernaast de hoogste stoof met 14 dikke ongeveer tien jaar oude staken.

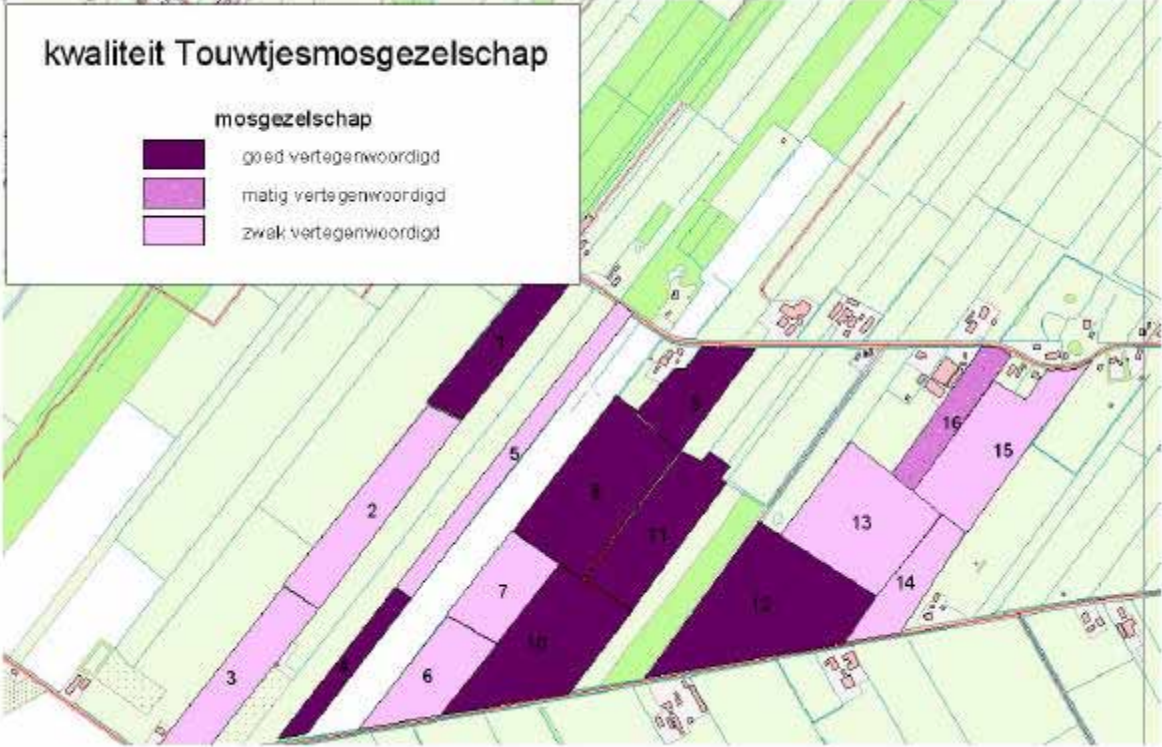

Perceel 4

Dit is een klein en smal perceel dat zeer recent is afgezet. De ongeveer twee meter lange staken liggen aan de kant om te worden afgevoerd. De overblijvende takken liggen in een lange hoop midden op het perceel, tussen en over de stoven. Hier is achterstallig onderhoud uitgevoerd en wanneer de takken worden verwijderd en onderhoud niet achterwege blijft, biedt dit perceel perspectief.

Overlangbroek - resultaten kartering Touwtjesmosgezelschap en beheerssituatie.

Bespreking per perceel:

Zie voor de perceelnummering de kaart Kwaliteit Touwtjesmosgezelschap.

Perceel 1.

Onderdeel van een langgerekte in drieën opgedeelde opstand. Het perceel ziet er goed uit, weinig opslag en mooie stoven met 7-8 jarige staken, die nodig moeten worden afgezet. De stoven bevatten opvallend veel Bleek boomvorkje (*Metzgeria furcata*). Er werden twee stoven met Groot touwtjesmos (*Anomodon viticulosus*) aangetroffen op 153.694/444.843 en 153.700/444.838.

In het zuidelijk deel flinke nesten sleedoorn en braam. Onderhoud in de vorm van verwijderen van opslag heeft lange tijd niet plaats gevonden.

Langs het pad zijn de stoven afgezet.

Perceel 2.

Dit perceel heeft beendikke stammen, hier is 20 jaar niets gebeurd. Geen echt essenhakhout meer.

Een deel van het perceel is onbegaanbaar geworden door takken die zijn blijven liggen.

Perceel 3.

Dit is geen essenhakhout meer maar bos met eik en op spaartelgen gezette es. Op enkele plaatsen zijn door storm stammen omgewaaid

Aan het eind liggen stapels ooit afgezette staken

Perceel 4.

Dit perceel vormt onderdeel van een langgerekte opstand. Enige jaren geleden is het afgezet en de staken zijn soms verwijderd, soms in stapels gelegd. Onderhoud in de vorm van het verwijderen van opslag heeft niet plaatsgevonden.

Open perceel, veel lichtinval en daardoor veel Zijde mos (*Homalothecium sericeum*).

En ook veel Glad dikkopmos (*Brachythecium salebrosum*).

Er wordt hier maar liefst 5 keer Groot touwtjesmos (*Anomodon viticulosus*) aangetroffen: op 153.394/444.193; 153.431/444.231; 153.465/444.273; 153.528/444.344 en 153.563/444.407.

Het perceel zou aan kwaliteit winnen wanneer het zou worden bijgeplant met es.

Halverwege is er soms geen doorkomen aan vanwege opslag van sleedoorn, braam en opgetaste stapels staken die enige jaren geleden zijn afgezet.

Perceel 5.

Dit perceel is erg open en de epifytenbegroeiing is arm. Door de hoge lichtinval wordt de opstand gekenmerkt door een opvallende rijkdom aan Zijdemos (*Homalothecium sericeum*), Glad dikkopmos (*Brachythecium salebrosum*) en Penseel-dikkopmos (*B. populeum*).

Perceel 6.

Dit perceel is jarenlang verwaarloosd en de staken groeiden door tot een hoogte van 20 meter. In het begin van 2008 is dit perceel afgezet, de staken zijn verwijderd en de takken versnipperd. De bryoflora stelt thans weinig voor, maar kan in de toekomst, wanneer het perceel om de zeven jaar wordt afgezet en de staken worden verwijderd wel weer waardevol worden.

Perceel 7.

Dit is voormalig essenhakhout. Het is op spaartelgen gezet, die nu 30 m hoog zijn. In het noordelijk deel is recent een stuk afgezet, dikke staken liggen aan de zijkant op het terrein en worden afgevoerd en takken zijn versnipperd. Hier wordt achterstallig onderhoud uitgevoerd.

Perceel 8.

Een bijzonder perceel met maar liefst 12 *Anomodon* stoven. In het meest zuidelijk deel op 153.775 / 444.395 een oude, grote stoof (zie foto) die rijkelijk is begroeid met Groot touwtjesmos (*Anomodon viticulosus*).

In dit deel staan vrij veel grote oude stoven. Het perceel is open met nogal wat els en moet wel nodig worden afgezet. Meer naar het noorden wordt het terrein ruiger met veel opslag van sleedoorn en braam. In het noordwestelijk deel liggen ongeveer 7 jaar geleden afgezette staken in langgerekte stapels tussen de stoven. Perceel 8 is door zijn plaatselijke openheid en niet al te hoge grondwaterstand bijzonder rijk aan stoven met Groot touwtjesmos (*Anomodon viticulosus*).

Hiernaast op een mooie oude stoof op 153.935/444.538 enkele jonge vestigingen van Groot touwtjesmos (*Anomodon viticulosus*),

Eeveneens op dezelfde stoof een vestiging van Glad kringmos (*Nec-
kera complanata*), een kensoort van
het Touwtjesmosgezelschap (*Ano-
modonto-Isothecietum*), die nog niet
eerder op Overlangbroek werd
waargenomen.

Dichtbij nog een stoof met Groot
touwtjesmos (*Anomodon viticulosus*)
op 153.936/444.548.

Overige *Anomodon* lokaties op dit
perceel:

153.859/444.452; 153.848/444.449;
153.852/444.534; 153.880/444.516;
153.905/444.565; 153.893/444.508;
153.902/444.496; 153.959/444.607
en 153.877/444.515

Perceel 9.

Dit is een mooi perceel bestaande
uit 8 naast elkaar liggende kavels,
waardoor een wandelpad loopt. De
stoven zijn niet groot, meer naar het
midden worden ze groter.

Deze kavel is 7 jaar geleden afge-
zet, er is vrij veel braam en erg veel
els,

In het meest zuidelijke deel is er soms geen doorkomen aan, staken van vroegere afzettingen liggen nog op het perceel, dus onderhoud heeft niet plaatsgevonden. Toch nog een stoof met Groot touwtjesmos (*Anomodon viticulosus*) op 154.902 / 444.681.

Perceel 10.

Hier staat op 153.655/444.106 een grote eik. Het langgerekte deel ten westen van het pad is een topperceel met hoge stoven en een bijzonder rijke begroeiing van het Touwtjesmosgezelschap (*Anomondo-Isothecietum*).

Het zeldzame Ruig leermos (*Peltigera praetextata*) op 153.681 / 444.147.

En de stoof met wellicht de mooiste Groot touwtjesmos vegetatie van Langbroek op 153.686/444.159 op enkele meters afstand nog een stoof met Groot touwtjesmos op 153.686/444.168 en aan het eind tenslotte nog een Groot touwtjesmos op 153.830/444.322. Dit perceel behoort met perceel 8, 11 en 12 tot het beste van Overlangbroek.

Perceel 11.

Dit is een erg mooi perceel bestaande uit 5 door greppels van elkaar gescheiden kavels. Het moet wel binnen enkele jaren worden afgezet. Het onderhoud is hier goed, bij vorige afzettingen zijn de staken verwijderd en er is vrijwel geen opslag van sleedoorn of braam. Dat er geen Groot touwtjesmos (*Anomodon viticulosus*) werd aangetroffen zou kunnen liggen aan de drassigheid en de dichte mosbezetting op de stoven, *Anomodon* heeft een voorkeur voor oude stoven op iets open, meer droge percelen, zoals het nabijgelegen perceel 8. Perceel 11 sluit aan op perceel 10, waar de stoven iets groter en de grondwaterstand iets lager is. Daar werd wel *Anomodon* aangetroffen.

Perceel 12.

Mooi perceel maar moet wel nodig worden afgezet waarbij de staken wel moeten worden afgevoerd. Dit perceel behoort qua grootte en kwaliteit tot het beste van Overlangbroek, hier liggen twee mooie stoven met Groot touwtjesmos (*Anomodon viticulosus*) op 154.171/444.251 en 154.171/444.253.

Alleen het westelijk deel, via een pad grenzend aan een langgerekt gemengd bos, is zeer slecht onderhouden. Hiernaast het perceel aan het begin.

En het einde van het perceel.

De foto hiernaast geeft uitzicht op het westelijk deel van perceel 13, een verwaarloosd perceel dat niet meer als essenhakhout kan worden beschouwd.

Perceel 13.

Het meest westelijk deel van dit perceel is verwaarloosd, er staat hoog opgaand voormalig essenhakhout, de delen ernaast zijn 2 jaar geleden afgezet. De staken zijn in lange rijen op het terrein achtergelaten. Er zijn hier drie percelen naast elkaar, erg open, veel els, kleine stoven, geen enkel beheer.

Perceel 14.

Dit perceel is 2 jaar geleden afgezet, de staken liggen in rijen op het perceel en er liggen ook nog half vergane staken van 10 jaar geleden. Er is bijna geen doorkomen aan, de stoven zijn klein en niet in goede staat. Onbegaanbaar vanwege de bramen, sleedoorn en andere ruigte.

Het linkerdeel van het perceel is wel open, blijkt dat men de staken op naastliggende percelen heeft gedumpt, zie foto. Hier veel els en arm aan bryoflora.

Perceel 15.

Dit is een mooi hoog opgaand bos . Zo'n opgaand essenbos (voormalig essenhakhout), is beter, en goedkoper dan het slechte perceel 14.

In dit opgaande bos geen opslag omdat dit hier door de dichte beschaduwing geen kans krijgt, echter ook geen Groot touwtjesmos (*Anomodon viticulosus*) aangetroffen, wel mooi Struikmos (*Thamnobryum alopecurum*) vegetaties (zie foto). In dit essenbos zijn de staken beendik en wel 20 m hoog.

Perceel 16.

Door dit perceel loopt het "Laarzenpad". Hier zijn de stoven ongeveer 4 jaar geleden afgezet, Er is veel opslag van braam, oude staken liggen hier en daar verspreid, maar er is wel wat afgevoerd. Op de foto een mooie Groot touwtjesmos (*Anomodon viticulosus*) stoof op 154.631/444.725.

Ondanks veel opslag van braam en sleedoorn is dit wel een waardevol perceel met hier en daar oude stoven.

Op Overlangbroek aangetroffen *Anomodon viticulosus* vegetaties:

153.394/444.193; 153.431/444.231; 153.465/444.273; 153.528/444.344;
 153.563/444.407; 153.686/444.159; 153.686/444.168; 153.694/444.843;
 153.700/444.838; 153.775/444.395; 153.830/444.322; 153.848/444.449;
 153.852/444.534; 153.859/444.452; 153.877/444.515; 153.880/444.516;
 153.893/444.508; 153.902/444.496; 153.905/444.565.; 154.902/444.681;
 153.935/444.538 + *Neckera complanata*; 153.936/444.548; 153.959/444.607;
 154.171/444.251; 154.171/444.253; 154.631/444.725

Samenvattend

In totaal zijn in Overlangbroek 26 stoven met Groot touwtjesmos (*Anomodon viticulosus*) aangetroffen, waaronder één stovf met naast *Anomodon*, eveneens Glad kringmos (*Neckera complanata*). Dit is de enige bekende locatie in dit gebied van deze kensoort van het Touwtjesmosgezelschap (*Anomodonto-Isothecietum*), teven Rode Lijst soort.

Het Touwtjesmosgezelschap is op een flink deel van de percelen 'goed vertegenwoordigd' aangetroffen.

Op Kolland is Groot touwtjesmos (*Anomodon viticulosus*) niet aangetroffen en is het gezelschap maximaal 'matig vertegenwoordigd' aangetroffen.

Provincie Utrecht, oktober 2008
Postbus 80300
3508 TH Utrecht
T: 030 258 9111

www.provincie-utrecht.nl
Meer exemplaren zijn te bestellen via email: verkoop@provincie-utrecht.nl

© Alle rechten voorbehouden. Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd,
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

[GC 8700]